

Udskriftsdato: 2. januar 2026

VEJ nr 9745 af 28/06/2022 (Gældende)

Vejledning om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse (vejledning om udelukkelse fra fællesskab)

Ministerium: Justitsministeriet

Journalnummer: Justitsmin.,
Direktoratet for Kriminalforsorgen, j.nr. 22-61-0124

Vejledning om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse (vejledning om udelukkelse fra fællesskab)

Indledning

1. Reglerne om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse fremgår af straffuldbyrdeleslovens §§ 63-64 og bekendtgørelsen om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse (bekendtgørelse om udelukkelse fra fællesskab). Reglerne vil efter deres indhold ikke finde anvendelse i kriminalforsorgens udslusningsfængsler.

Det bemærkes, at bestemmelserne i straffuldbyrdeleslovens §§ 63-64 blandt andet skal ses på baggrund af bestemmelsen i lovens § 33, hvorefter en indsat så vidt muligt skal have adgang til fællesskab med andre indsatte, medmindre den pågældende selv ønsker, at straffen fuldbyrdes uden eller med begrænset fællesskab med andre indsatte. § 33 regulerer således normalsituationen, mens § 63 sammen med § 64 regulerer de situationer, hvor der fra kriminalforsorgsområdets side er anledning til at gribe ind over for den indsatte adgang til fællesskab.

2. Om sammenhængen mellem adgangen til fællesskab og udelukkelse fra fællesskab bemærkes, at udtrykket "fællesskab" hverken omfatter en adgang for de indsatte til selv at vælge, hvilke andre indsatte de vil være sammen med, eller ret til samvær med alle øvrige indsatte. Flertallet af de indsatte i lukkede fængsler har kun adgang til fællesskab i fritiden med indsatte på den afdeling, hvor de selv er anbragt. Der kan som hidtil træffes afgørelse om, på hvilken af en institutions forskellige afdelinger de enkelte indsatte skal placeres. Det gælder også placering på særlige afdelinger for bestemte kategorier af indsatte, f.eks. stofmisbrugere, indsatte med tilknytning til visse organiserede grupper, herunder rockergrupper, eller indsatte med særlig lange eller særlig korte straffe. Selv om en sådan placering udelukker de pågældende fra samvær med indsatte, der ikke hører til de særlige kategorier, indebærer dette ikke et brud på den indsatte adgang til fællesskab, forudsat at de indsatte har adgang til indbyrdes fællesskab.

Særligt om udelukkelse fra fællesskab med henblik på afgivelse af urinprøve

3. For så vidt angår § 3 i bekendtgørelsen bemærkes, at det herved fastslås, at udelukkelse fra fællesskab efter straffuldbyrdeleslovens § 63, stk. 1, nr. 2, 1. led, med henblik på, at den indsatte afgiver urinprøve, højst må udstrækkes, til den indsatte har afgivet urinprøve, og under alle omstændigheder skal bringes til ophør efter 3 timer.

Det bemærkes endvidere, at udelukkelse fra fællesskab på dette grundlag alene kan ske, når det er nødvendigt for at forhindre, at der "snydes" i forbindelse med afgivelse af urinprøven, og at der ikke med denne begrundelse kan ske udelukkelse fra fællesskab, hvis det fra starten er klart, at den indsatte ikke vil afgive urinprøve. Hvis den indsatte ikke vil afgive urinprøve, skal sagen behandles efter reglerne om nægtelse af at afgive urinprøve.

Er urinprøve ikke afgivet inden for den første time, bør den indsatte tilbydes at drikke ¼ liter vand og eventuelt yderligere ¼ liter vand efter en halv times forløb. Er urinprøve herefter ikke afgivet inden for de i alt 3 timer, udelukkelsen fra fællesskab kan vare, skal udelukkelsen bringes til ophør, og sagen må da behandles efter reglerne om nægtelse af at afgive urinprøve.

Særligt om udelukkelse fra fællesskab for at beskytte den indsatte mod overgreb

4. Formålet med bestemmelsen i straffuldbyrdelseslovens § 63, stk. 2, om udelukkelse fra fællesskab for at beskytte den indsatte mod overgreb fra andre, er ifølge lovbemærkningerne alene at give kriminalforsorgen et ekstra redskab i de tilfælde, hvor ingen andre forhåndenværende foranstaltninger umiddelbart er tilstrækkeligt til at sikre den indsattes sikkerhed. Det er ikke hensigten med bestemmelsen at ændre på straffuldbyrdelseslovens forudsætning om, at indsatte, der er truet, må overflyttes til anden afdeling eller afsoningsinstitution.

Udelukkelse fra fællesskab af hensyn til den pågældendes sikkerhed skal derfor kun anvendes som sidste udvej.

Udelukkelsen skal være af så kort varighed som muligt, og må højst vare 5 dage, idet der hurtigst muligt skal tilvejebringes en varig løsning for den indsatte.

Det er anført i lovbemærkningerne, at i ganske særlige tilfælde, hvor der foreligger en nødretslignende situation, hvor udelukkelse fra fællesskab i praksis er den eneste mulighed for at beskytte den pågældende mod en overhængende fare fra andre indsatte, vil udelukkelsen kunne udstrækkes ud over 5 dage.

Afgørelse om udelukkelse fra fællesskab i medfør af straffuldbyrdelseslovens § 63, stk. 2, træffes af kriminalforsorgsområdet.

Særlige tilbud til indsatte, som er udelukket fra fællesskab i længere tid

5. Bestemmelserne i bekendtgørelsens §§ 6-7 har til formål at mindske den særlige belastning og risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred, som er forbundet med udelukkelse fra fællesskab i længere tid.

Bestemmelserne indebærer en pligt for personalet til at være særligt opmærksom på, om en indsat, som er udelukket fra fællesskab i mere end 14 dage, har behov for tilsyn af læge, eventuelt en psykiater, personalekontakt, eneundervisning m.v. Den indsatte skal vejledes om de særlige tilbud og rettigheder. Særligt for så vidt angår spørgsmålet om behov for tilsyn af læge, eventuelt en psykiater, bemærkes, at sigtet med denne regel er – særligt i forhold til indsatte, der er udelukket fra fællesskab – at fremhæve den almindelige omsorgspligt, som personalet har over for de indsatte. Hvis der skønnes at være behov for lægetilsyn, er det personalets opgave at anmode herom, men det er lægen, der afgør, om tilsyn faktisk skal foretages. Personalet skal være opmærksom på, at behovet for lægetilsyn, personalekontakt, besøg m.v. øges i takt med, at varigheden af udelukkelsen udstrækkes.

Personalet skal endvidere være opmærksom på muligheden for eventuelle lempelser i udelukkelsen. I § 6, stk. 2, er der opregnet forskellige eksempler på sådanne lempelser.

Bestemmelsen vedrørende tilbud om regelmæssige og længerevarende samtaler med f.eks. præst, læge eller psykolog indebærer, at personalet er forpligtet til at vejlede den indsatte om denne mulighed, og – når den indsatte ønsker det – formidle dette ønske til f.eks. præst, læge eller psykolog, mens det vil være henholdsvis præsten, lægen eller psykologen, der afgør, om samtalen faktisk skal gennemføres.

En indsat, der har været udelukket fra fællesskab i mere end 14 dage, skal tilbydes særlig adgang til eneundervisning og arbejde, herunder anden godkendt aktivitet, som kan medvirke til at mindske den særlige belastning og risiko for forstyrrelsen af det psykiske helbred, som er forbundet med udelukkelse fra fællesskab.

Indsatte, der undtagelsesvis har været udelukket fra fællesskab i mere end 3 måneder, skal i medfør af bekendtgørelsens § 7 herudover så vidt muligt tilbydes mulighed for udvidet besøg og særligt veludstyret celle. Det skal overvejes, om der blandt andet under henvisning til ordens- og sikkerhedsmæssige forhold

bør tilbydes den indsatte opstilling af computer. Det bemærkes, at spørgsmålet om udlevering i sådanne tilfælde af computer til indsatte i de lukkede institutioner skal forelægges for direktoratet, jf. genstandsbe- kendtgørelsens § 2, stk. 3, 3. punktum.

6. Bestemmelsen i § 8, stk. 1, indebærer en forpligtelse for kriminalforsorgsområdet til at tilbyde indsatte under 18 år, som har været udelukket fra fællesskab i et sammenhængende tidsrum af mere end 4 ugers varighed, og indsatte på 18 år og derover, som undtagelsesvis har været udelukket fra fællesskab i et sammenhængende tidsrum af mere end 6 måneders varighed, yderligere mindst 3 timers daglig aktivering med personkontakt, ud over den aktivering, som følger af bekendtgørelsens §§ 6-7.

Aktiveringsforpligtelsen i § 8, stk. 1, indebærer, at en indsat, der i medfør af bestemmelserne i §§ 6-7 hidtil har været aktiveret i f.eks. 1 time dagligt, fra det tidspunkt, hvor den tidsmæssige grænse i § 8, stk. 1, er opfyldt, skal tilbydes yderligere aktivering med personkontakt, således at vedkommende gives mulighed for sammenlagt 4 timers daglig aktivering. Har den indsatte i medfør af bestemmelserne i §§ 6-7 hidtil været aktiveret i f.eks. 3 timer dagligt, skal den pågældende fra det tidspunkt, hvor den tidsmæssige grænse i § 8, stk. 1, er opfyldt, tilbydes yderligere aktivering med personkontakt, således at vedkommende gives mulighed for sammenlagt 6 timers daglig aktivering.

Udover de aktiveringsmuligheder, som er indeholdt i §§ 6-7, vil kriminalforsorgsområdet kunne tilbyde den indsatte f.eks. fritids- og hobbybetonede aktiviteter. Uanset hvilke aktiviteter, der tilbydes den indsatte i medfør af § 8, stk. 1, er det et krav, at denne yderligere aktivering indebærer vedvarende personkontakt i de 3 timer.

Bestemmelsen i § 8, stk. 2, indebærer en forpligtelse for kriminalforsorgsområdet til 1 gang ugentligt i samarbejde med den indsatte at udfærdige en plan for den pågældendes aktivering. Forpligtelsen gælder fra det tidspunkt, hvor den tidsmæssige grænse i § 8, stk. 1, er opfyldt.

Det forudsættes, at kriminalforsorgsområdet udfærdiger interne regler om behandlingen af sager af denne art.

Ansøgning om dækning af eventuelle merudgifter i forbindelse med aktiveringen af den indsatte kan indsendes til direktoratet.

Særligt om observationscelleanbringelse

7. Af bekendtgørelsens § 20, stk. 1, fremgår det, at der skal tilkaldes læge, hvis der er mistanke om sygdom, herunder tilskadekomst hos den indsatte, i forbindelse med anbringelsen, eller den indsatte selv anmoder om lægehjælp. Der skal gøres notat på observationsskema første gang, læge er søgt tilkaldt, samt - hvis kontakt ikke opnås straks - ved alle efterfølgende forsøg. Notat foretages i Klientsystemets observationscellemodul.

Af bekendtgørelsens § 20, stk. 2, fremgår, at der i forbindelse med anbringelse i observationscelle kun foretages omklædning af den indsatte, hvis det er nødvendigt i det enkelte tilfælde. Der henvises i øvrigt til det, der er anført om omklædning i vejledningen om anvendelse af sikringsmidler, punkt 7.

8. For så vidt angår spørgsmålet om tilsyn med indsatte, der er anbragt i observationscelle, bemærkes det, at hyppigheden af tilsynet beror på en konkret vurdering. I visse tilfælde vil der således kunne være behov for ganske hyppige tilsyn, mens det i andre tilfælde kan være tilstrækkeligt at tilse med længere intervaller.

Hvis den indsatte er faldet til ro og sover, vil det kunne være rigtigt at lade den indsatte sove i observationscellen indtil om morgenen, frem for at vække den pågældende og dermed risikere en ny optrapning af situationen.

Sagsbehandling m.v.

9. Bekendtgørelsens § 5 og § 19 indeholder regler om den procedure, der skal følges ved behandlingen af sager om udelukkelse fra fællesskab og anbringelse i observationscelle. Af disse bestemmelser fremgår det bl.a., at notatet eller rapporten, som udarbejdes, skal indeholde en begrundelse for afgørelsen. Begrundelsen skal indeholde en henvisning til de retsregler, afgørelsen er truffet efter, og angive hvilke hovedhensyn, der har været bestemmende for skønnet, ligesom de faktiske omstændigheder, som er tillagt væsentlig betydning for afgørelsen, skal fremgå. § 5 og § 19 indeholder udover bestemmelserne om begrundelse forskellige yderligere bestemmelser om indholdet af notatet eller rapporten.

I forbindelse med udelukkelse fra fællesskab skal der endvidere udfærdiges en udførlig plan for, hvordan den indsatte kan bringes tilbage til fællesskabet, herunder hvordan der kan lempes i udelukkelsen fra fællesskab, jf. bekendtgørelsens § 9, stk. 2. Denne udslusningsplan udarbejdes i forbindelse med, at kriminalforsorgsområdet første gang overvejer spørgsmålet om helt eller delvist at bringe udelukkelsen fra fællesskab til ophør og skal, ligesom ugenotaterne, godkendes af områdedirektøren, områdechefen for klientsagsbehandling eller den, der ved særskilt bemyndigelse har fået tillagt kompetencen.

Ved fortsat udelukkelse fra fællesskab forudsættes det, at udslusningsplanen løbende justeres og opdateres, og at udslusningsplanen indgår i de efterfølgende ugenotater.

10. Det følger af straffuldbyrdelseslovens § 63, stk. 9, at udelukkelse fra fællesskab ikke må overstige 3 måneder. Dog kan Direktoratet for Kriminalforsorgen træffe afgørelse om, at varigheden af en udelukkelse fra fællesskab skal overstige 3 måneder, hvis der foreligger helt særlige omstændigheder. Det kan f.eks. være tilfældet, hvis der er tale om særligt farlige eller voldelige indsatte eller indsatte, som er særligt undvigelsestruede. Hvis kriminalforsorgsområdet i sådanne særlige tilfælde finder det nødvendigt, at den indsatte skal være udelukket fra fællesskab i en periode, der overstiger 3 måneder, skal kriminalforsorgsområdet indsende en indstilling til Direktoratet for Kriminalforsorgen. Indstillingen skal indsendes, så den er modtaget i direktoratet 2 uger inden, den indsatte har været udelukket fra fællesskab i 3 måneder, med henblik på at direktoratet kan træffe afgørelse i sagen inden dette tidspunkt.

Forinden skal det af kriminalforsorgsområdet afklares, om den indsatte ønsker at benytte sig af sin ret til en samtale med en repræsentant for direktoratet.

Det forudsættes, at der er tale om en personlig samtale med en repræsentant for direktoratet.

Har direktoratet truffet afgørelse om fortsat udelukkelse fra fællesskab som nævnt ovenfor, påhviler det herefter kriminalforsorgsområdet hver uge at indsende indstilling om, hvorvidt den indsatte fortsat skal udelukkes fra fællesskab, herunder om der bør ske eventuelle lempelser i udelukkelsen. Indstillingen ledsages i Klientsystemet af de af kriminalforsorgsområdet udarbejdede notater og rapporter, jf. bekendtgørelsens § 5 og § 9, stk. 2.

Hvis der i perioderne mellem kriminalforsorgsområdets indsendelse af indstilling, ugenotater og opdateret udslusningsplan til direktoratet opstår en situation, hvor kriminalforsorgsområdet finder grundlag for helt eller delvist at ophæve udelukkelsen fra fællesskab, påhviler det kriminalforsorgsområdet straks at indstille herom til direktoratet.

11. Da den indsatte ret til aktindsigt i sager om udelukkelse fra fællesskab er afskåret efter forvaltningslovens § 11, stk. 2, nr. 4, kan en anmodning om aktindsigt (i f.eks. ovennævnte notat) afslås alene med en henvisning til den nævnte bestemmelse.

Efter forvaltningslovens § 19, stk. 2, nr. 4, skal der ikke ske partshøring, hvis parten ikke har ret til partsaktindsigt i de pågældende oplysninger. Når adgangen til partsaktindsigt er afskåret i sager om udelukkelse fra fællesskab, indebærer det derfor også, at der ikke er krav om, at der foretages partshøring efter forvaltningslovens § 19, inden der træffes afgørelse.

Såfremt den indsatte ønsker en skriftlig begrundelse for afgørelsen om udelukkelse fra fællesskab, skal denne alene indeholde en henvisning til de retsregler i henhold til hvilke, afgørelsen er truffet, jf. forvaltningslovens § 24, stk. 3, 1. pkt., jf. § 24, stk. 1, 1. pkt.

Det bemærkes, at bestemmelsen i § 11, stk. 2, nr. 4, i forvaltningsloven ikke er til hinder for, at der efter omstændighederne gives aktindsigt i sager om udelukkelse fra fællesskab i det omfang, hverken private eller offentlige interesser taler imod ("meroffentlighed"). Tilsvarende er bestemmelsen i forvaltningslovens § 24, stk. 3, 1. pkt. ikke til hinder for, at der kan gives en nærmere begrundelse for afgørelsen om udelukkelse fra fællesskab i de tilfælde, hvor der ikke foreligger modstående private eller offentlige interesser.

12. Ved anbringelse i observationscelle skal der efter bekendtgørelsens § 19, stk. 2, udfærdiges rapport i Klientsystemets observationscellemodul. Der skal endvidere gøres notat i observationscellemodulet af enhver, der tilser den pågældende, jf. bekendtgørelsens § 21, stk. 1.

Administrativ klageadgang

13. Kriminalforsorgsområdets afgørelser om udelukkelse fra fællesskab efter straffuldbyrddelseslovens § 63, stk. 1, om udelukkelse fra fællesskab af beskyttelseshensyn efter straffuldbyrddelseslovens § 63, stk. 2, samt om midlertidig udelukkelse fra fællesskab efter straffuldbyrddelseslovens § 63, stk. 3, kan påklages til Direktoratet for Kriminalforsorgen i medfør af bekendtgørelsens § 23.

Tilsvarende gælder for afgørelser om anbringelse i særlig observationscelle af ordens- og sikkerhedsmæssige grunde efter straffuldbyrddelseslovens § 64, stk. 1, nr. 1.

En eventuel klage til Direktoratet for Kriminalforsorgen skal iværksættes inden to måneder efter, at indgrebet er ophørt. Direktoratet kan dog i særlige tilfælde se bort fra denne frist.

14. Vejledning nr. 9229 af 13. april 2015 om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse (vejledning om udelukkelse fra fællesskab), bortfalder.

Direktoratet for Kriminalforsorgen, den 28. juni 2022

INA ELIASSEN

/ Jakob Schiøler